

РЕЦЕНЗІЯ
завідувача кафедри фінансів та банківської справи,
кандидата економічних наук, доцента Яріш Олени Валентинівни
на дисертаційну роботу Жилякова Сергія Володимировича
на тему: «Управління діяльністю підприємства в контексті забезпечення
конкурентоспроможності»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та
поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертації. Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються високою динамічністю, макроекономічною нестабільністю, ресурсними обмеженнями та невизначеністю бізнес-середовища. За таких обставин конкурентоспроможність підприємства дедалі більшою мірою залежить не лише від наявних фінансових і матеріальних ресурсів, а й від якості управлінських рішень, здатності адаптуватися до змін, ефективно використовувати людський капітал та знаходити додаткові інституційні стимули для розвитку.

Особливого значення за таких умов набуває формування комплексних підходів до управління діяльністю підприємства, орієнтованих не лише на збереження його поточних конкурентних позицій, а й на забезпечення довгострокової стійкості та здатності адаптуватися до змін бізнес-середовища. Посилення економічної нестабільності та невизначеності зумовлює необхідність удосконалення традиційних підходів до оцінювання конкурентоспроможності й доповнення їх інструментарієм, який дозволяє комплексно враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників, своєчасно виявляти резерви розвитку підприємства та трансформувати результати аналітичного оцінювання у обґрунтовані управлінські рішення.

У цьому контексті науковий і практичний інтерес становить пошук можливостей поєднання внутрішнього потенціалу підприємства із зовнішніми інструментами стимулювання його розвитку. Важливого значення набувають інвестиції у людський капітал як передумова підвищення якості управлінських рішень, адаптивності та інноваційності підприємства, а також використання легальних податкових переваг як інструменту вивільнення додаткових ресурсів для його розвитку. Вирішення цього завдання набуває особливого значення для українських підприємств, діяльність яких в умовах повномасштабної війни супроводжується суттєвими економічними трансформаціями, високою мінливістю і невизначеністю зовнішнього середовища, порушенням усталених господарських зв'язків та обмеженістю ресурсного забезпечення. За таких умов особливої актуальності набуває пошук нових джерел формування стійких конкурентних

переваг, підвищення адаптивності систем управління та здатності підприємств оперативно реагувати на зміни умов господарювання.

У зв'язку з викладеним, дисертаційна робота Жилякова Сергія Володимировича на тему «Управління діяльністю підприємства в контексті забезпечення конкурентоспроможності» є актуальною та своєчасною. Запропоновані автором теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації спрямовані на вирішення важливого наукового завдання щодо вдосконалення управління діяльністю підприємств у контексті забезпечення їх конкурентоспроможності. Заслужовує на увагу комплексний характер дослідження, що забезпечує взаємозв'язок діагностики стану підприємства з обґрунтуванням управлінських рішень, орієнтованих на зміцнення його конкурентних позицій та адаптацію до мінливих умов господарювання. Це визначає наукову й практичну значущість обраного напрямку дослідження та підтверджує обґрунтованість вибору теми дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи. Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що поставлені автором завдання логічно підпорядковані досягненню визначеної мети, а сформульовані положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості.

Методичний інструментарій дослідження є достатньо широким і відповідає характеру поставлених завдань. Автор застосовує порівняльний і графічний аналіз, систематизацію та класифікацію, системний підхід, таксономічний аналіз, факторний аналіз за моделлю Дюпона, теоретико-ігрове моделювання на основі рівноваги Неша, методи абстрагування, логічного та економіко-статистичного аналізу. Поєднання цих методів дозволило перейти від теоретичного узагальнення чинників конкурентоспроможності до кількісної оцінки конкурентної позиції підприємств та розроблення прикладних управлінських рекомендацій.

Достатню інформаційну основу дослідження забезпечує використання відкритих фінансових даних підприємств, офіційних індикаторів Національного банку України, матеріалів відкритих реєстрів та інших інформаційних джерел. Практична апробація запропонованих підходів здійснена на матеріалах десяти торговельних підприємств України, що дозволило автору провести порівняльне оцінювання їх конкурентоспроможності та продемонструвати можливості застосування розробленого методичного інструментарію.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і

додатків. Загальний обсяг роботи становить 272 сторінки, у тому числі 232 сторінки основного тексту. Матеріали дослідження проілюстровано 30 рисунками та 61 таблицею, робота містить 10 додатків. Список використаних джерел налічує 227 найменувань.

У першому розділі «Теоретико-методичні підходи до управління діяльністю підприємства в контексті забезпечення конкурентоспроможності» автором систематизовано наукові погляди на сутність конкурентоспроможності та управління діяльністю підприємства, досліджено еволюцію відповідних концепцій і чинників формування конкурентних переваг. Важливою складовою розділу є обґрунтування ролі людського капіталу та податкових стимулів у формуванні конкурентоспроможності.

У другому розділі основну увагу приділено діагностиці та оцінюванню конкурентоспроможності підприємств. Автором використано систему фінансових і динамічних показників, здійснено їх поділ на стимулятори та дестимулятори, застосовано таксономічний аналіз та запропоновано враховувати невизначеність середовища за допомогою коефіцієнта, сформованого на основі Індексу очікувань ділової активності Національного банку України. Практична частина розділу базується на аналізі діяльності провідних торговельних підприємств України.

У третьому розділі запропоновано інтегровану модель розвитку адаптивного управління конкурентоспроможністю IMD ACM, яка поєднує таксономічний аналіз, факторний аналіз за методом Дюпона та теоретико-ігровий підхід на основі рівноваги Неша. Автором обґрунтовано практичні рекомендації щодо використання податкових інструментів для стимулювання інвестицій у людський капітал та диференціації управлінських рішень відповідно до конкурентної позиції підприємства. Одержані результати мають практичну спрямованість та формують цілісний інструментарій адаптивного управління, що забезпечує трансформацію результатів оцінювання конкурентоспроможності в обґрунтовані управлінські рішення.

Загалом структура дисертації є логічною та послідовною, а її зміст підпорядкований досягненню поставленої мети й вирішенню визначених завдань. У роботі простежується змістовний взаємозв'язок між теоретичними положеннями, результатами аналітичних досліджень і розробленими практичними рекомендаціями. Це дає підстави для висновку, що представлена на рецензування дисертація є завершеною, цілісною та самостійною науковою працею, результати якої відображають авторський підхід до розв'язання поставленого наукового завдання та мають належне теоретичне й прикладне обґрунтування.

Наукова новизна результатів дослідження. Серед представлених у дисертаційній роботі положень, що визначають її наукову новизну та відображають особистий внесок здобувача у розроблення досліджуваної проблематики, найбільш вагомими, на нашу думку, є такі:

авторське бачення «податкових переваг» як окремого чинника конкурентоспроможності підприємства (підрозділ 1.1, с. 37-44). Новація такого підходу полягає у зміщенні акценту від традиційного сприйняття податкового навантаження переважно як обмежувального чинника до розгляду легальних податкових стимулів як потенційного джерела вивільнення ресурсів для розвитку підприємства;

обґрунтування синергетичного поєднання людського капіталу та податкових преференцій як внутрішнього і зовнішнього чинників підвищення конкурентоспроможності (підрозділ 1.1, с. 33-37). Автор пов'язує інвестиції у професійний розвиток персоналу з можливостями оптимізації ресурсного забезпечення підприємства за рахунок передбачених законодавством податкових інструментів;

методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності шляхом введення коефіцієнта невизначеності середовища Un , розрахованого із використанням Індексу очікувань ділової активності НБУ (підрозділ 1.3, с. 80-85). Запропоноване коригування таксономічного індексу дозволяє враховувати вплив макроекономічної нестабільності та ділових очікувань на реалізацію конкурентного потенціалу підприємства;

удосконалення процедури моніторингу конкурентоспроможності підприємств на основі відкритих даних сервісу Опендатабот (підрозділ 2.2, с. 110-121), що передбачає ідентифікацію конкурентів, отримання їх фінансових показників із відкритих джерел та подальше застосування таксономічного аналізу (підрозділ 2.3, с. 121-128, с. 153-154). Такий підхід підвищує практичну доступність запропонованого інструментарію;

інтегрована модель розвитку адаптивного управління конкурентоспроможністю IMD ACM (підрозділ 3.2, с. 184-190), яка передбачає послідовне застосування методів стандартизації показників, факторного аналізу, кластеризації, таксономічної оцінки, регресійного моделювання та дискримінантного аналізу. Така інтеграція, у межах якої поєднано діагностику поточної конкурентної позиції, факторний аналіз внутрішніх фінансових чинників та прогнозування реакції конкурентів, дозволяє розглядати оцінювання конкурентоспроможності не як кінцеву аналітичну процедуру, а як інформаційну основу для формування управлінських рішень.

Болгарії. Тематика публікацій відповідає основним напрямам дисертаційного дослідження та відображає його ключові теоретичні, методичні й прикладні результати.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи теоретичний рівень і практичну спрямованість дисертаційної роботи, доцільно звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер:

додаткового наукового обґрунтування потребує вибір Індексу очікувань ділової активності НБУ як базового індикатора для врахування невизначеності бізнес-середовища при інтегральному оцінюванні конкурентоспроможності підприємства (підрозділ 1.3). Зокрема, доцільним було б доповнити дослідження аналізом альтернативних індикаторів економічної невизначеності та ділових очікувань і на цій основі аргументувати вибір найбільш релевантного індикатора для коригування інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства. Це посилює методичну обґрунтованість запропонованого автором підходу;

проведений автором аналіз системи управління торговельними підприємствами має достатньо широкий аналітичний характер (підрозділ 2.1.) Водночас доцільним було б більш детально обґрунтувати критерії формування вибірки досліджуваних підприємств та її репрезентативність, що сприяло б підвищенню обґрунтованості узагальнення отриманих результатів для торговельної сфери загалом;

окремої уваги потребує питання універсальності запропонованої моделі IMD АСМ, емпіричну апробацію якої здійснено на підприємствах торговельної сфери (підрозділ 3.2). Враховуючи відмінності у структурі ресурсного забезпечення, чинниках формування конкурентних переваг і характері реагування на зміни макроекономічного середовища підприємств інших видів економічної діяльності доцільно було б конкретизувати можливості та/або обмеження її застосування. Це дозволило б розширити сферу практичного використання запропонованої автором моделі;

з огляду на поєднання у авторській моделі IMD АСМ декількох аналітичних інструментів, доцільним було б конкретизувати організаційні та інформаційні передумови її впровадження, зокрема вимоги до професійних компетентностей фахівців, необхідного цифрового забезпечення та періодичності проведення відповідних аналітичних розрахунків (підрозділ 3.3).

Наведені зауваження мають переважно рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи та можуть розглядатися як напрями подальшого розвитку започаткованих автором досліджень.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Жиякова Сергія Володимировича на тему «Управління діяльністю підприємства в контексті забезпечення конкурентоспроможності» є завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне науково-практичне завдання, яке щодо розвитку теоретико-методичних засад та прикладного інструментарію управління діяльністю підприємств у контексті забезпечення їх конкурентоспроможності.

Зміст дисертації відповідає поставленій меті та визначеним завданням, характеризується логічністю і послідовністю викладення матеріалу, належним теоретико-методичним рівнем та практичною спрямованістю. Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, пройшли належну апробацію і повною мірою відображені у наукових публікаціях здобувача.

За змістом і спрямованістю отриманих результатів дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 051 «Економіка» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Рецензент:

**завідувач кафедри фінансів та
банківської справи
Полтавського університету економіки і торгівлі,
к.е.н., доцент**

Олена ЯРІШ

